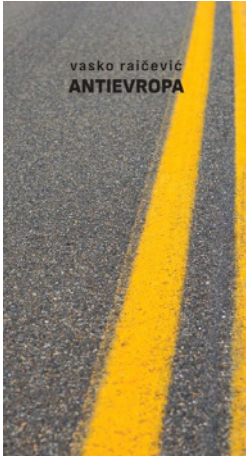

Владимир Арсенић

ИСПОД ЗЛАТНОГ СТАНИОЛА

(Васко Раичевић: *Антиевропа*, ОФК, Цетиње, 2022)

Постоје две традиције у поезији. Прва, назовимо је ерудитском, јесте она која се ослања на читање, на познавање традиције. Друга се пак дичи божанском инспирацијом, надахнутошћу пристиглом од муза, дивља је и спонтана, често реторичка и поетички ратоборна. Прва се некад назива и класицистичком, а друга романтичарском. И заиста, потоња је настала ослобађањем од правила, збацивањем *decorum*-а који је владао од ренесансе до позног осамнаестог века. Историјски гледано, она је близнакиња буржоаских револуција, грађанског (само)ослобађања, устоличења капитализма који се као пожар (неко би рекао и куга) ширио Европом скупа с Наполеоновим освајањима. Она прва, учена, дотле је била у запећку. Чекала је да се слегне прашина након великих ломова и у пуном сјајну заблистала у раду имажиста – Паунда и Елиота, од којих је млађи остварио

огроман утицај и на ексјугословенску поезију. Да није било Елиота, али и општег одушевљења њиме као песником који стоји насупротив читавој интуитивној, неоромантичарској авангарди, историја овдашње поезије не би била иста. Није тешко показати како се његов утицај ширио, често и посредно (преко Бродског, на пример), те како је *Пуста земља* постала обавезна лектира, с чак два песничка превода на српски (Христићев и Ивана В. Лалића). Данас је он помало заборављен јер постјугословенском поезијом дувају неки други ветрови, дошло је до смене генерација, поетска моћ, очекивано и заслужено, прешла је из мушких у женске руке, потпуно другачија сензибилност је посредни, младе песникиње и песници откривају *beat* и *neobeat* поезију, наступају, слемују, више пишу него што читају.

Ипак, с времена на време, наиђе неко ко не прати књижевне кулоаре, ко се поезијом бави на другачији начин, ко, коначно, пређе двадесет пету и схвати да треба писати стихове и након свеопштег слома вредности, пошто свет нестане, а за њим остане тек цвиљење. Управо је такав песник, односно таква књига је и *Антиевропа* Васка Раичевића. Написах песник, али заправо у данашње, еклектично, пост-постмодерно доба, када су све идеологије пале и када више није битно јесте ли романтичар или класициста, кад је могуће да будете и једно и друго, а не да се, како кажу да је био обичај у *Прешерновој клећи*, туку припадници Јесејиновог против припадника Клуба обожаваатеља Мајаковског, дакле кад више ништа није важно осим броја лајкова на друштвеним мрежима на којима се поезија највише шири, могуће је бити романтичарски неокласициста или неокласицистички романтичар

истодобно, или унутар исте песме, а камоли истог циклуса или књиге. Јер према максими *anything goes* све је то део наше креативности, нашег *вајба* и *грајва*, нашег *just-do-it* схватања песништва, премда оно, по својој првобитној замисли, односно према тзв. фабричким подешавањима, нема никакве везе с капиталистичким етосом. Управо је то велелепно у *Анџиевроји* – њено одустајање од капиталистичког етоса, њена, ако хоћете, поетичка и поетска стишаност и уздржаност, неко би рекао конзервативност, али то је неоправдано поједностављење, гледање на ствари из угла оних који очекују лево ангажовани политички памфлет или десну компаративну савремену истрагу потурица, издајника и кукоља из наших редова. На срећу нама, читаоцима, и на зло и тугу оних који су исказивали становите жеље спрам *Анџиевроје*, ова поема није ни једно ни друго.

А шта *Анџиевроја* јесте? У питању је поема од тридесет певања заокружених „Прологом” и „Епилогом”. У њеним стиховима затичемо лирског јунака у покрету, на путу, или би можда било најбоље рећи у посети различитим европским градовима, премда му је упориште Берлин. Ту су и Париз, Санкт Петербург, Москва, Хамбург и нека друга места која би желела да остану анонимна, односно она која су своју анонимност заслужила. Ову поему која није прерасла у роман (премда је могла комотно, по дужини, и тако да се назове) карактерише и хотимична пасивизација лирског субјекта, односно говорника/власника гласа. У парадигматским поемама попут Бајроновог *Чајлда Харолда* или Пушкиновог *Евѣнија Оњеина*, чак и у сатиричном *Малоџраћанском еју* Предрага Чудића, лирски јунаци су људи од акције или макар од речи којима се акција надокнађује, док се код Раичевића све дешава неком другом, чак и оне ствари што представљају догађајност дела, које је, дакле, могуће препричати. Потпуна пасивност посматрача омогућује лирском јунуку да заузме веома важан етички став *максималне неумешаности*, став безмало кантовске незаинтересованости. Лирски субјект је тако огледало, камера, свевидеће око, али свакако неко ко не предузима ништа осим прости и нужне чињенице кретања. Од града до града, од станице до станице, од музеја до музеја, од позоришне сале до позоришне сале, он се креће, посматра и бележи. Он је, како то и „Пролог” каже, неко бачен у свет и, као таквом, задатак му је да записује, снима, похрањује чулне утиске и претвара их у поезију.

Опште је познато да је језик оруђе поезије, међутим, у *Анџиевроји* је битан начин на који се језиком бележе и устиховљују утисци и приче разбацане по Берлину и осталим градовима. Како, дакле, оне бивају препричане, односно претворене у поезију? Испоставља се да је Раичевић одиста имажиста кад је реч о конструисању поетских слика. Наиме, његови стихови су често проширене метафоре које се групишу око неког појма, слике, приче. Супротно идеји поеме, у *Анџиевроји* нема наративности, штавише, она је готово укинута. Повремено ју је, наравно, могуће реконструисати, али само зато што је наш мозак тужно ограничен и везан за узрочно-последичне везе и хронологију. Иначе, слике се нижу по принципу аналогичности, слажу се једна на другу слободним асоцијацијама, урођене подједнако у лични и у повесни имагинариј. У том је смислу потпуно оправдан елиотовски поетез увођење бележака уз текст у којима се објашњавају, преводе поједини изрази и/или стихови који спонтано песнику у текст долазе у свом оригиналном облику,

најчешће на немачком, француском, енглеском и латинском. И то је још једна потпуно европска традиција, упркос чињеници да су је у поетску моду лансирала два поменута Американца. Она се подудара с *антиевропејством* којим овај текст одише.

Кључно питање с којим се суоћавамо заиста јесте: зашто *Антиевропа*? Европу бисмо можда и разумели, али зашто анти-? Посебно што у самом тексту нема ничег антиевропског, штавише он одише европејством на онај можда старински, помало пропали, али отмен начин Хесеовог *Стейнској* вука или Фришовог *Хомо фабера*. Осећамо да нешто није у реду, али постоји темељитост на којој је могуће градити – она је европска. Колико год била проблематична, расистичка, сексистичка, маскулина, националистичка, она је темељ на којем је могуће усправити ову посрнулу цивилизацију јер ју је могуће поново измислити на принципу слободе који је Европа формулисала за своје привилеговане грађане. Бити Европљанин значи бити слободан, хајде да пођемо од тога и полако окајавамо грехе које починисмо у прошлости. Није, наравно, Раичевић неко ко би пропагирао било какву политичку платформу, посебно не ову наивно-утопистичку која би подразумевала одрицање од привилегија зарад бољег сутра. Овај захтев се у бившем Источном блоку најчешће решавао по кратком поступку – стрељањем или изгоном у Сибир, али уколико нешто не уради поводом отворености граница и праведније расподеле друштвеног богатства, Европа постаје Антиевропа, она губи све оно због чега је понекад, повремено и врло условно заслуживала дивљење. Стога је *Антиевропа* заправо песников сусрет с данашњом Европом, оном која, можемо то слободно рећи, заслужује презир јер је успела систематично и потпуно да се одрекне вредности које је сама произвела. Отуда је, ако хоћете, могуће да се неко ко је одгојен у европском духу, попут лирског јунака ове поеме, буде згађен над оним што затиче на свом путу. Долазећи из епске цивилизације изграђене на митосима, а не на историји и науци, лирски субјект се нада другачијем, бољем, а затиче исто оно што већ има код куће, само упаковано у златни станиол. Кад се он раствори, запах је труо и одбојан.

Епилог поеме који носи назив „Safe room” дешава се у Израелу, најпре у Јерусалиму, а затим и Тел Авиву, другим речима у једној од кључних тачака (поред Грчке и Рима) за развој онога што данас називамо западном цивилизацијом. Овај поетски одељак конструисан је значајно другачије од већине песама у збирци јер је подељен у строфе од којих свака представља појединачни доживљај/утисак/слику. Последња од њих је заправо најупечатљивија јер се у њој лирски јунак враћа Средоземном мору, налик свима онима који данас по том мору плове у потрази за Европом својих снова, за бољим животом, за спасом. Таласи, ударајући о обалу, као да понављају реч „милост” која се појављује на крају прве строфе песме, премда у својој семитској варијанти „рахма”, чију етимологију деле хебрејски и арапски језик. Милост за оне на мору, за оне у мору, за све нас. А да ли у Европи милости има, то је сасвим друго питање.

Ако постоји нешто што би могло да се замери Раичевићу, онда су то две ствари, а обе се заправо не тичу поеме нити поезије, него пре његових *избора њо сродности*. Он је њима остао доследно веран и то је за сваку похвалу. Целој овој поеми недостаје духовитости, иронијског одмака, цинизма, церекања и блесављења. Све је некако преозбиљно, а помало и уштогљено. Мислим да је Раичевић себе схватио прилично

озбиљно и амбициозно, што је потпуно у реду. Међутим, ако се сетимо Хајнеа и његов поеме „Немачка”, која је пуна различитих књижевних „опачина” што релаксирају текст и чине га проходнијим, јасно је да је могуће бити амбициозан и смешан у исто време. Друга ствар, повезана с озбиљношћу, која би могла да му се замери јесте поменута ученост. Наиме, његова ерудиција умногоме превазилази оквире постављене добрим образовањем. У Грчкој и Риму песници су знали коме се обраћају, само представницима најобразованије елите која је умела без икаквих проблема да препозна алузије. Данас, нажалост, такве елите не постоје. Веома су ретки читаоци који могу кроз Раичевићев текст да се крећу без помоћи речника, енциклопедије, односно Википедије и Гугла. Последица тога јесте одбијање читалаца да се посвете тексту. Није да би данас икога ко пише требало да буде брига за читаоце, посебно не неког ко пише овакву поему. Она је заиста само за посвећенике који су спремни да јој се препусте, али захтевна комуникативност уме да буде озбиљна препрека.

Кад се једног дана буде сводио рачун о данашњој црногорској књижевности, *Анџиеврови*а ће се наћи међу важним књигама. Не верујем да ће њена читаност расти, али ће на тасу историјске битности пресудити оно што у таквим случајевима бива једино важно, а то су одлични стихови.